

DULE NEDELJKOVIĆ

**PORANIO
MILORAD**

Laguna

*Kao mali imao sam medveda,
malog medveda,
Svog od pliša bez jednog uva medveda,
malog medveda...*

*Čekao sam kad će jednom početi...
sa mnom pričati,
on je znao samo oči sklapati,
oči sklapati...*

*Jedna me je samo suza ganula,
suza ganula,
igračka me ljubavi naučila kad je umrla...*

YU grupa

Bojani, Anji i Raši

JEDAN

Svež vazduh prepun mirisa teške, umorne, rosne, još uvek zelene trave punio je nozdrve i pluća. Kiša, prava jesenja, sipila je celo jutro. Milorad se šetao po svom vinogradu podno kuće. Miris rodnog kraja udisao je punim plućima. Milorad, Srbin, lep, pravilnih crta lica, dugokos i bradat, činio se kao čudesni miks ovozemaljske lepote – slovenske, ilirske i romanske. Pripadao je najmnogoljudnijem staležu u Srbiji s kraja prve decenije dvadesetog veka – bio je seljak.

Na livadi pored vinograda spokojno je paslo stado ovaca. Milorad se zagledao u jednu crnu i njena tri crna jagnjeta. Palo mu je na pamet da nikada nije video crnog ovna, ali nije bio voljan da o tome razmišlja. On je bio crna ovca u familiji i to mu je bilo dovoljno. Samo mu još fali da bude crni ovan. Pomišljajući na to, nasmejao se. Dve krave su tu, odmah pored ovaca, brstile vrzinu, braneći se repovima od nasrtaja muva koje još uvek nisu shvatile svoju ulogu u prirodi. One treba da navaljuju samo pred kišu, a ne kada kiša već poodavno pada. Tu i tamo,

nošen vetrom, osećao se miris sveže balege koju su istovarile krave priterane mukom zbog dosadnih muva,. Miloradu je tog jutra sve bilo potaman. Uživao je u pogledu na svoje selo Moravci, koje su činila domaćinstva razastrta po istočnim obroncima Rudnika. Nečiji petao je kukurikao kada mu vreme nije. Na susednom brežuljku Kamalju, koji dominira okolinom, pojavio se sunčev zrak. Bio je zadovoljan zbog toga što je grožđe rodilo. I belo i crno. Njegov praded je posle Prvog srpskog ustanka prvi u selu zasadio vinograd, na ledini ispod kuće.

U ne tako davnoj prošlosti narod je, pritisnut turskim zulumom, bežao iz gradova u šumovita brda, i tako su diljem puste, nepristupačne, šumovite Šumadije nicali naseobine. U početku, pre prvog velikog ustanka, kuće su bile uvučene, skrivene i raspoređene po pribrežnim stranama rečica i potoka. Posle ustanka seljaci su počeli da ih okružuju okućnicama i voćnjacima. Mnogi su se izvukli iz budžaka i počeli da se kuće na vidljivijim mestima, bliže glavnim drumovima. Podizane su jednostavne kuće od pruća, podzidane kamenom i obično prekrivane korom drveta. Središte takvih kuća bilo je ognjište, koje se nalazilo u centralnom delu prostorije. Pored njega se spavalo, grejalo, prcalo, pekao se hleb i gotovila jela. Tu, pored plamena, uveče se okupljala porodica i razgovaralo se, planiralo, dogovaralo o budućim poslovima i pojedinačnim obavezama. Tu su se deci pričale priče, pripovedalo se o istorijskim događajima i prepričavale legende. Tu su se održavala prela i podučavala mladež kućnim veštinama.

Milorad je živio sa starom majkom. Otac mu je onomad poginuo u nekom od ustanaka ili ratova, „jebem li

ga kom“, dodali bi seljaci na to svoju omiljenu mantru, a zemlju je podelio s rođenim bratom. Brinuo je o majci, kući i imanju, ali je bio i vrhunski neimar. Gradio je ognjišta. Bio je majstor svog zanata. Cenjen. Od ljudi poštovan. Gradio je po selima toliko da nije morao da brine za posao do sledećeg proleća.

Okruglo, elipsasto ili četvrtasto ognjište – svejedno – uvek je gradio pažljivo, po tačnim merama, od materijala i na način koji je prenošen s kolena na koleno. Ono čega nije bilo u prirodi, vešte seljačke ruke su deljale i tesale.. mesile u opeku. Prvi u Srbiji predlagao je domaćinima da im za istu nadnicu uz ognjište sagradi još jednu prostoriju u kojoj bi ukućani spavali. Ulivao je poverenje, pa su uglavnom postupali po njegovim savetima. Verovao je da je telesna ljubav nepotpuna ako nije skrivena. Mnogobrojna deca po selu posledica su te njegove ideje.

Svima je pomagao, a opet je stizao da sve na vreme obavi. Nije ga u tome sputavala neobuzdanost, sklonost kafani, muzici, rakiji, ženama. Naročito jedrim i lepim. Za njih je bio spreman da pogine. Nemali broj puta bežao je od hajke razbesnele rodbine obljubljene mome. U jednom takvom okršaju, preskačući plotove, zaradio je ranu na unutrašnjem delu butine, koja ga je bolela na promenu vremena, opominjući ga da je mogao već i da se smiri, te da ispuni želju majci i oženi se. Eh!

Milorad je, baš juče, završio gradnju ognjišta u zaseoku kod Petrovića, domaćinu Simeonu. Posebno je bio srećan zbog milošte koju mu je učinila Simeonova najstarija ćerka Miljka. Opleo ju je pored potoka, sve su mu kolena bridela od sitnog kamena.

Jedra, bujna, Miljka je bila jedna od retkih kojom bi mogao da se oženi i da s njom ima decu, samo da se nije zakleo drugačije. Malo ga je grizla savest što nije seme prosuo van njene utrobe, ali avaj! Zanela ga slast. Kakve su joj samo grudi bile! K'o duleci!

„Milorade, ooooo, Milorade! 'Ajde kući da fruštukuješ!“, prenu ga iz sanjarenja majčin glas. Dozivala ga je s kućnog praga. Na astalu ga je, tog jutra, uz bokal hladne vode s bunara i polić šljivovice, čekao i obilan doručak. Specijalno za tu priliku zgotovila je majka kačamak, kome je pridodala mladi sir, kajmak i slaninu.

Milorad je ušao u kuću, stao pred ikonu svetog Nikole, prekrstio se i rekao: „Presveta Trojice, pomiluj nas. Gospode, očisti grehe naše. Vladaru, oprosti bezakonja naša. Sveti, poseti i isceli nemoći naše, imena Tvoga radi.“

„Jesi li se prekrstio?“, nagnuta nad vatrom upita ga majka.

„Jašta sam, hladno je jutros, miriše na zimu“, reče i okači šajkaču o klin kraj vrata.

Nikada nije zaboravljao da se pomoli, mada se u životu nije nešto ovajđio od molitvi. Vukao je zlo nasleđe predaka. Priča se da je neki tamo Jezdomir, rođeni brat njegovog čukundede Marinka, u ta davna vremena bio plaćeni izvršilac lapota. Po narudžbini, odvodio je starce, koji su budući nesposobni za rad predstavljali teret za domaćinstvo, daleko od kuće u brda. Tamo bi mučeniku na glavu stavljao ritualnu pogaču, a potom bi ga do smrti udarao maljem po glavi govoreći: „ne ubijam te ja nego ovaj lebac“. Po obavljenom poslu vraćao se kod domaćina, izjavljivao

saučešće i naplaćivao uslugu. Kažu, još, mada je Milorad u to ponajmanje verovao, da je naplaćivao usluge tako što je obeščašćivao domaćinovu decu. Nije birao, muško ili žensko. Bilo mu je svejedno. Bog je kažnjavao potomke do devetog kolena.

Napravio je korak unazad, prekrstio se pogledavši sveca u oči, šeretki namignuo majci i, napokon, krenuo ka astalu.

„Jedi sine, oko moje“, s puno ljubavi gledala je majka sina neprestano nešto poslujući oko ognjišta.

„Je l' ima glasa od Lazara? Otkako se podelismo, ni traga od njega.“

„Nisam ga videla od Vaskrsa. Truje mu glavu ona beštija Vidosava.“

„Neka, majko, neka. Pusti to. Ja ću naći devojkicu koja nije rođena od oca i majke, nego su je vile načini- le, vetar oživeo, rosa podojila, gora je lišćem obukla i livada cvećem nakitila. Biće belja od snega, rumenija od ružice, sjajnija od sunca“, lagao je. Priđe majci, obuhvati je oko pasa i odiže od zemlje.

„Mani se ti, sine, one Stanimirove kćeri ako ne misliš s njom ozbiljno. Prek je to čovek, na sve je spreman. Rakija mu džigericu pojela! Skroz je bez živaca ostao!“

Milorad najzad zasede na tronožac i nabode na nož komad sira. Omirisa ga i stavi u usta. Žvakao je lagan, sa zadovoljstvom.

„Valja, majko, mleko od mlade Rumenke. Dobra je lucerka rodila tamo u poljanama pokraj Ljiga. Eto, dobro je te poslušah rođaka Milisava i uzeh seme od Jerotija iz Belanovice. Isplatilo se. Krave nam se preporodiše.“

„A, bio je dobar čovek, taj Stanimir“, reče majka i zamače kroz ulazna vrata za svojim poslom.

Stiže u Srbiju jesen. Pozna.

DVA

Pobegavši od ljudi i obaveza u osamu, u svoj kabinet, Aleksandar se odmarao udobno zavaljen u ogromnu kožnu fotelju, s nogama podignutim na radni sto. Posmatrao je mali plastični globus koji je držao u krilu, okretao ga u krug, činilo mu se satima. Konačno je pogledom fokusirao Novi Zeland. Sa slušalica na ušima treštala je muzika grupe Pink floyd. Voleo je njihov album *Wish You Were Here*. Bio je osamnaesti novembar. Pre osamnaest godina umro mu je otac. A i Fredi Merkjuri. Obojica su imali brkove.

„Šta simbolizuje broj osamnaest?“, pomislio je. Ustao je iz fotelje i zagledao se u svoj lik u ogledalu. Otuda ga je posmatrao Dorijan Grej.

Smrt je danas proslavila punoletstvo. Maturirala, dobila ličnu kartu. Poželeo je da ode na očev grob i zapali sveću. Međutim, po tom kijametu, učini mu se da je groblje predaleko. Bi mu najednom žao što je prodao svoj auto pre dve nedelje. Uleteo je u dugove, a njih je morao da se reši.

Crkva mu je tu pred nosom, samo da prođe kroz park. Navukao je tešku kožnu jaknu i umotao se u ogroman, crni, vuneni šal. Pokupio je pljuge sa stola, zaključao masivna vrata kabineta i krenuo niz dugački hodnik. Gazio je bezvoljno po crno-belom mozaiku od potpuno nasumično naslaganih pločica, sto posto preostalih od gradnje nekog komunističkog mozaika posvećenog herojskoj borbi! Otpozdravljao je studentima. Sjurivši se niz stepenište, umakao je desetinama njih koji su mu išli u susret. Odgurnuo je ogromna vrata i našao se na ulici. Košava mu je naizmenično plasirala kroše, pa aperkat u glavu i telo. Njegov beg s fakulteta ispratio je pogled divnih očiju jedne zgodne žene. Zauzet svojim mislima, on to nije ni primetio.

Vetar je duvao iz sve snage. Kiša, sneg i bog te pita šta još sipalo je s neba, činilo mu se, direktno na njega. Zguren, išao je kroz Tašmajdanski park ka crkvi. U jednom trenutku zastao je i iz jakne izvadio paklu cigareta. Upalio je jednu leđima štiteći plamen od vetra, duboko povukao dim i bacio pljugu u bljuzgu pod nogama. Pred crkvom nije bilo čak ni prosjaka. Danas su, čini se, uzeli slobodan dan. Ramenom je otvorio vrata, ušao i prekrstio se. Prišao je malom šalteru za prodaju sveća i ostalih crkvenih potrepština i zatražio sveću. Ubrzo se predomislio. Zatražio je još pet. Ne, šest! Zamolio je prodavačicu da ga zakratko sačeka. Krenuo je ka izlazu, prekrstio se i našao se napolju. Vetar ga je ošinuo, pa je potražio zaklon u masivnom crkvenom ragastovu. Iz džepa na farmerkama izvadio je mobilni telefon. Našao je ime i pritisnuo dugme „call“. „Mama, koliko mrtvih mi imamo?“, oglasio se pitanjem. „Aha, jesi li sigurna?“ Vratio je telefon u

džep, otvorio vrata crkve, prekrstio se i od mumificirane prodavačice zatražio jedanaest sveća. Platilo je i, ne uzevši ni kursor ni žvaku, krenuo je ka sanduku za sveće.

„Baba-deda-baba-deda-stric-stric-ujak-tetka-ujak-sestra od strica“, palio je jednu za drugom klečeći. Ostala mu je jedna sveća viška. Kako!?! Koga je zaboravio. „Baba-deda-baba-deda-stric-stric-ujak-tetka-ujak-sestra od strica“, svi su tu, preslišavao se. Ustao je i zagledao se u plamen sveća. „A, da“, kleknuo je i zapalio poslednju sveću.

„Izvini, tata.“

Prekrstio se, poljubio sveću tri puta i zapalio je.

TRI

Milisav je podložio vatru na ognjištu. Noći su već dobrano pro hladne. Te večeri na 'sedenju' u njegovoj kući nakupilo se njih šestoro. Bio je tu i šuvrtni Milojko. Seo je pored Milorada, ali ga Milisav, kao dobar domaćin, ipak premesti u ćošak prostorije. Milojko, veselnik, bio je slab na vatru. Kad ga ova ogreje, odmah se upiše od sreće. Milorad mu namignu. Uvek se zaštitnički ponašao prema njemu. Ovaj uzvratila slaboumnim osmehom. Ostali se ispremeštaše bliže deda Jevremu. On nastavi priču koju je davno započeo, još onomad kod Žiće na 'sedenju'. Staklenac je kružio među gostima. Šljivovica. Milisavljev samopek.

„Pitaš me, sinovče, za crkvu“, obrati se prvom do sebe. Ovaj ga ništa nije pitao, ali pametniji popušta. „Prolazio ovim krajem neki vojvoda Drapa, koga su zbog neke kožne bolesti tako zvali. Drapa ti, sve sa pratnjom, zanoći kraj drumu, pod jednim velikim šumovitim brdom, gde se nalazio velik i lep izvor vode. To ti je ovaj naš kraj. U snu mu se kazalo da će

ozdraviti kad se u tom izvoru okupa i umije. On tako učini, a voda u izvoru bejaše 'ladna, u pičku materinu. Sva mu šuga pootpadala! Izleči ti se on, pa iz blagodarnosti Bogu, podigne kraj izvora crkvu, sagradi ćelije, daruje crkvi veliko imanje s nekoliko sela, i tako ustanovi manastir u Moravcima.“

„Kada je to bilo, deda Jevreme?“, upita Milorad.

„Kažu da ruševine manastira koje je hadži Đera zatekao i na kojima je sagradio današnju crkvu potiču iz davnog trinaestog veka.“ Jevrem skide šajkaču i počea se po ćeli. „Hadži Đera ti je dedu naučio slovi- ma“, obrati se Miloradu.

„Ko je srušio taj Drapin manastir“, upita Dragoje, rođak Jevremov.

„Pitaj boga, dete. Na sirotinju i ker diže kurac! Ko sve ovde nije palio i sek'o! Niko se u ovom našem kraju glave nije nanosio. Ko je?! Turci, krv im jebem“, opsova Jevrem pun gorčine. Potegao je dobar gutljaj iz čokanja i zagledao se u vatru.

„Sreća te se okupa baš u Moravcima, on je tu šugu imao od nekupanja“, dobaci neko.

Ignorišući upadicu, Jevrem je sve više, očekivano, padao u vatru, upadajući u zamku seoskim zamlatama: „Turci, 'ajduci, uskoci, Nemčad, Bugari, ko sve na nama nije šiljio! I te tute odozdole s juga. Samo su nam jošte oni falili. A lepo mi je još moj deda govorio: 'Jevreme, kad god se zarati udri po Bugarima, neš pogrešiti! Jebem im milosnu Bogorodicu!“

„Što po jadnim Bugarima? Nego, jeb'o Turke i Bugare deda Jevreme, ispričaj ti nama kako si onomad opleo popadiju? Kažu da je treptala tri dana od trunja iz opanaka što joj upadoše u oči“, upita Živorad. „U

dede nam je ona stvar, tvrda ko žila na čelu u ludaka“, nastavio je.

Pojedini se ujedoše za donju usnu da ne bi prasnuli u smeh. Čulo se prigušeno roktanje. Miloško se kikotao u ćošku pipajući venu na svom čelu.

„Je li, Jevreme, očiju ti, je l' istina da si se letos skin'o pored babe i pitao je da li si jeb'o ili treba da jebeš?“, dobaci neko.

Smeh je ispunio prostoriju. Od muke, Jevremu šajkača spade dublje na oči.

„Je l' znate vi, rođaci, kada se deda Jevrem onomad vratio iz svog prvog rata kući. Beše to onaj kratki, dvo-nedeljni rat, s Bugarima, 1885. godine. Dolazi on nazad u selo gde je živeo, negde oko Pirota, ulazi u kuću, s vrata zgrabi ženu, odnese je u sobu, polomi krevet, razbuca ormane, rasturi ženu, pokida zavese, izvali vrata i polomi sve stolice u sobi. Pola sata kasnije, leži mu žena na slomljenom krevetu, Jevrem zahrkao pored nje, a ona razmišlja u sebi: 'Ovo je jebanje!!! A ne kao onaj narednik, bugarski okupator, što je hteo da mi izjede pičku!!!' Zato bi deda po tutama da udari!“

Jevrem se pridiže sa tronošca i raspali štapom prvog do sebe po leđima. Cika i smeh su se orili oko linom.

„Mene ste našli da jebete! Treba ovoj Srbiji svetski rat da VAS malo proredi!“, vitlao je raspomamljeni starac štapom.

„Deda, bre, *zurić!* Šta si navalio k'o smrt na babu! Biće rata, uvek bude neki rat“, uzmicao je Milisav.

Zabava je bila u punom jeku. Milorad je izbegao udarac, ustao sa tronošca i otvorio vrata.

„Idem da se popišam“, objavio je svima.

Izašao je pred kuću. Otišao je do voćnjaka i stao uz drvo. Zagledao se u nebo. Ugledao je zvezdu padalicu. Zamislio je dve želje. Obe nerealne. Osmehnuo se. Sutra je Ludi Petak, vodiće Milojka da ga veže za manastirsku lipu. Babe kažu da se tako leče slaboumni i od Boga prokazani pre nego što ih prognaju iz sela i puste da lutaju. Možda ugleda i brata Lazara. Nije ga video od kada su podelili imanje. Možda se naljutio što je on birao, a nije delio. A lepo su ga pitali, 'óce li da bira ili da deli!?

Miloradovi preci su život provodili uglavnom u pokornosti crkvi, vladaru i vlasteli. Živeli su u naseobinama oko rudnika, gradskih utvrđenja, manastira i reka, oduvek pod budnim okom okupatora – haračlija. Njegov askurđel Marinko teško je podnosio turske zulume i često se sukobljavao s Turcima. Zbog toga, čim mu se ukazala prva prilika, nošen čežnjom za slobodom izbora, tek oženjen, pokupio je ono malo džebane i stvari koje je imao, pa se s nosećom ženom odvojio od mnogobrojne porodice i odlučio da se nastani na tada nepristupačnim obroncima planine Rudnik. Tu se u šest generacija, šest kolena, u trošnoj kući rađalo samo po jedno muško dete. Sve dok Miloradov otac, ne dobi i mlađeg sina Lazara. Slavilo se to rođenje danima. Kažu da je deda, Ranisav pet dana nosio unuka Lazara oko kuće i vikao ka nebu: „Eve ti ga, na!!!“

Pre skoro godinu dana, oko poslednjeg Nikoljdana, za astalom u kući sedeli su majka, Lazar i Milorad. Vidosava, Lazareva udavača, poslovala je užurbano oko ognjišta. Ispred braće stajala je flaša rakije iz koje

su dosipali, malo jedan, malo drugi. Uto je Milorad, da bi presekao nelagodnost višerasovnog ćutanja, upitao brata:

„Evo, ovde te, pred majkom, pitam. 'Óceš li, Lazare, da biraš ili ćeš da deliš?“

„Ja, bi, majko, da biram“, obrati se Lazar majci ne gledavši u Milorada. „Ti, Milorade, deli, stariji si, red je tako“, odgovori Lazar nervozno.

„Što tako, Lazare?“, prozbori Vidosava.

„Čibe iz kuće, krv ti žensku JEBEM! Kuš tamo, sateraj ovce!“, isterivao je Lazar svoju nevenčanu suprugu iz kuće. Tek je dve nedelje prošlo otkako je pobegla za njega, a već je pustila jezičinu. Lazaru je bilo neprijatno zbog majke i brata, ali zmija mu je lagano mozak ispijala. Već preti da mu uzme i dušu.

Milorad nije obraćao pažnju na njih, nego je uzeo olovku i 'artiju, i pod čkiljavom svetlošću fenjera započeo deobu.

„Zabran više kuće. Njive u poljanama, vajat, vinograd levi, ova naša kuća na jednu, a njive pokraj reke, vinograd desni, Jezdomirovo brdo, pola crkvenog zabrana, stari pradedin mlin na drugu stranu. Biraj, Lazare! Biraj, s milim bogom!“

„Neka ti kuće, ti si prvi seljak sa dve sobe u Srbiji. Uvek su ti drugi smetali. Ja ću ovo drugo, pa da se razilazimo“, lupi Lazar besno rukom o sto i izađe u sumrak.

„Neka ti je dragi Bog u pomoći“, reče majka i neočekivano mirno ode za svojim poslom.

Milorad dobro otrese vršnjaka i vrati ga u suknene pantalone. Najviše je mrzeo poslednju kap koja bi mu vazda okvasila butinu ma koliko ga tresao. Ostavština

predaka iz ratnih dana. Pričaju vojnici da im je u ustancima i bunama više muka zadavala ledena kap mokraće koja se sliva niz butinu nego neprijateljske tandžare.

„Bog će ga znati“, promrmlja sebi u bradu terajući loše misli koje su ga zaokupile. Već desetak godina mir je vladao Srbijom.

Negde u blizini začula se sojka ptica. Verovalo se da njeno hućanje najavljuje nesreću.

„Teraj se, bre, u tri pičke materine, šta mi tu slutiš!“, uze busen sa zemlje i baci ga u mrak ka pernatoj zlo-slutnici.

ČETIRI

Po izlasku iz crkve Aleksandar je seo u taksi, na zadnje sedište, dijagonalno od ćelavog vozača u crnoj košulji s neizbežnim žutim lancem koji je virio iznad kragne. Pošao je u iznajmljeni stan, u koji se uselio posle mukotrpane brakorazvodne parnice. Neki bezimena nesretnici štrajkovali su 'tamo dole' kod Vlade, a i na Bulevaru, tako da je gospodin taksista vozio ka Aleksandrovom stanu, na svoj sopstveni predlog, po sistemu, „preko preče, naokolo bliže“, kroz Terazijski tunel, preko dva mosta pa obodom Novog Beograda. Pola sata kasnije, tog tužnog, smorenog, vlažnog, oblačnog dana, krataći vreme, Aleksandar je pokušavao je da izbroji krhotine peruti razasute po taksistinom desnom ramenu i leđima tik ispod volovskog vrata. Nepregledna kolona automobila, pretežno krševa, stajala je ukopana u mestu.

Najviše na svetu Aleksandar je mrzeo prelazak preko mosta Gazela. Sunce je tu uvek bilo u visini očiju. Preko tog mosta vozi se vazda nišaneći na jedno oko iz koga, povrh svega, zbog ubitačne svetlosti, suze